

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING
JIZZAX FILIALI**

**RAQAMLI JAMIYATDA FAN VA TA’LIMNING INTEGRATSIYALALASHUVI:
MATEMATIKA, IQTISOD, PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYANING YANGI
YONDASHUVLARI**
mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami
(2026-yil 20-21-aprel)

JIZZAX-2026

Raqamli jamiyatda fan va ta’limning integratsiyalalashuvi: matematika, iqtisod, pedagogika va psixologiyaning yangi yondashuvlari. Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to’plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali Amaliy matematika kafedrası, 2026-yil 20-21-aprel 505-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globallashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur’atlar bilan rivojlantirish bo’yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e’tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarini qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma’ruza tezislari to’plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo’nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o’qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas’ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay’ati a’zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Tovboyev, t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., t.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD), dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O’ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo’rayev M.M.

Mazkur to’plamga kiritilgan ma’ruza tezislarning mazmuni, undagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to’g’riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o’zlari mas’uldirlar.

ETNOPEDAGOGIKA VA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV UYG‘UNLIGI: OLIY TA’LIM UCHUN METODOLOGIK ASOSLAR

Isomiddinov Asliddin Baxridin o‘g‘li

PhD Ijtimoiy-gumanitar fanlar, pedagogika va psixologiya kafedrası Andijon davlat chet tillari institutí

Annotatsiya: Ushbu tezis oliy ta’limda etnopedagogika va kompetensiyaviy yondashuvni uyg‘unlashtirishning metodologik asoslarini konseptual tahlil qiladi. Etnopedagogika xalqning tarbiyaviy tajribasi, qadriyatlari va madaniy me’yorlarini ta’lim mazmuniga kiritish orqali shaxsning ijtimoiylashuvi hamda ma’naviy-axloqiy kamolotiga xizmat qiladi. Kompetensiyaviy yondashuv esa ta’lim natijalarini amaliy faoliyatga yo’naltirilgan, kuzatiladigan va baholanadigan ko’rsatkichlar bilan ifodalashni talab etadi. Tezísda mazkur ikki yo’nalish qarama-qarshi emas, balki bir-birini metodologik jihatdan to’ldirishi asoslanadi: etnopedagogik mazmun kompetensiyalarni “madaniy ma’no” bilan boyitadi, kompetensiyaviy dizayn esa etnopedagogik tarbiyani tizimlashtirib, o’qitish va baholashni aniq mezonlarga tayaydi. Tahlil natijasida oliy ta’lim uchun integrativ metodologik model taklif etiladi: u kompetensiyalar xaritasi, kontekstual o’quv vaziyatlari, refleksiv ta’lim topshiriqlari va ko’p manbali baholash mexanizmlarini yagona mantiqiy zanjirga bog’laydi.

Kalit so’zlar: etnopedagogika, kompetensiyaviy yondashuv, oliy ta’lim metodologiyasi, qadriyatlar, madaniyatlararo muloqot, baholash.

Oliy ta’lim muhitida talabning kasbiy tayyorgarligi faqat predmet bilimlari bilan chegaralanmay, axloqiy mas’uliyat, hamkorlik madaniyati, kommunikativ moslashuvchanlik va ijtimoiy birdamlik kabi natijalarni ham qamrab oladi. Yevropa Ittifoqining “Umr bo’yi ta’lim uchun tayanch kompetensiyalar” tavsiyasida “madaniy xabardorlik va ifoda” alohida kompetensiya sifatida qayd etilgani bu yo’nalishning global dolzarbligini ko’rsatadi [6]. UNESCO hujjatlarida tolerantlik va madaniyatlararo kompetensiyalar ta’lim orqali barqaror jamiyatni ta’minlovchi omil sifatida talqin qilinadi [7–8]. Shu sharoitda etnopedagogika oliy ta’limning ma’naviy-ma’rifiy poydevorini mustahkamlovchi manba bo’lib, xalq pedagogikasi tajribalarini (urf-odat, marosim, axloqiy me’yorlar, tarbiyaviy qadriyatlar) ilmiy-tizimli tarzda talabalarning shaxsiy va kasbiy rivojiga yo’naltiradi [1].

Biroq etnopedagogik yondashuv amaliyotda ko’pincha mazmuniy “folklorlashtirish” xavfi bilan yuzlashadi: an’analar faktlar to’plami sifatida beriladi, lekin ularning kasbiy vaziyatlarda qanday ishlashi, talaba xulqida qanday namoyon bo’lishi va qanday baholanishi noaniq qoladi. Kompetensiyaviy yondashuv aynan shu bo’shliqni to’ldiradi, chunki u ta’lim natijasini faoliyatga yo’naltirilgan, dalil asosida aniqlanadigan ko’rsatkichlar orqali ifodalashni talab qiladi [2]. Demak, asosiy masala etnopedagogik mazmunni kompetensiyaviy dizayn bilan metodologik jihatdan uyg‘unlashtirish, ya’ni qadriyatga tayangan tarbiyani o’qitish texnologiyalari va baholash tizimi bilan bog’lashdir. Tezisning maqsadi oliy ta’lim uchun etnopedagogika va kompetensiyaviy yondashuv uyg’unligining metodologik asoslarini asoslash va integrativ modelning mantiqiy tarkibini bayon etishdan iborat.

Tadqiqot konseptual tahlil va pedagogik modellashirish metodlariga tayandi. Konseptual tahlil doirasida etnopedagogikaning predmeti va funksiyalari kompetensiyaviy yondashuv talablari bilan solishtirildi; natija (learning outcomes) tushunchasi etnopedagogik qadriyatlar tizimi bilan ma’nodosh bog’lanishda talqin qilindi. Modellashirish bosqichida integrativ metodologik sxema ishlab chiqildi: u etnopedagogik resurslarni (qadriyatlar, ijtimoiy me’yorlar, muloqot andozalari) kompetensiyalar xaritasi va baholash mezonlari bilan moslashtiradi. Nazariy

asos sifatida etnopedagogika bo’yicha klassik yondashuvlar [1], kompetensiyaviy yondashuvning “kalit kompetensiyalar” konsepsiyasi [2], oliy ta’limda madaniyatlararo kompetensiyani aniqlash va baholash bo’yicha jarayon modeli [3], shuningdek, kompetensiyaga yo’naltirilgan ta’lim haqidagi xalqaro izohlar [10] tayanchnoma bo’lib xizmat qildi.

Tahlil natijasida metodologik uyg’unlikning markaziy g’oyasi quyidagicha aniqlashtirildi: etnopedagogika “nima uchun” va “qanday qadriyat asosida” tarbiyalashni belgilasa, kompetensiyaviy yondashuv “qanday faoliyatda” va “qaysi dalillar asosida” natijani tasdiqlashni belgilaydi. Uyg’un modelda etnopedagogik qadriyatlar abstrakt shior darajasida qolmaydi, balki ta’lim vaziyatlarida talabadan kutiladigan xulq, muloqot va kasbiy qarorlar mezoniga aylanadi.

Integrativ dizaynning birinchi natijaviy elementi kompetensiyalar xaritasidir: unda umumkasbiy kompetensiyalar (muloqot, jamoada ishlash, etik mas’uliyat) etnopedagogik mazmun bilan bog’lanadi va har bir kompetensiya uchun kontekstual indikatorlar belgilanadi. Ikkinchi element o’quv vaziyatlaridir: talaba xalq pedagogikasi merosidagi qadriyatlarni zamonaviy kasbiy holatlarga ko’chirishni o’rganadi, masalan, hamkorlik, kattaga hurmat, mas’uliyat, adolat tamoyillarini pedagogik yoki ijtimoiy loyihalarda qaror qabul qilish me’yoriga aylantiradi. Uchinchi element refleksiv mexanizmdir: talaba o’z madaniy tajribasi va stereotiplarini tahlil qilib, ularni kasbiy etik me’yorlar bilan solishtiradi; bu jarayon madaniyatlararo kompetensiya modelidagi ichki natijalar (moslashuvchanlik, empatiya, etnorelativ qarash)ni kuchaytiradi [3]. To’rtinchi element baholash tizimidir: u faqat bilimni emas, qadriyatga tayangan asoslashni va muloqotdagi mos xatti-harakatni ham dalil asosida baholaydi; bunda portfel, vaziyatli topshiriq natijasi va kuzatuvga tayangan ko’p manbali yondashuv ustun bo’ladi.

Taklif etilgan metodologik asos oliy ta’lim uchun bir nechta didaktik ustunliklarni yuzaga chiqaradi. Avvalo, etnopedagogik material “madaniy faktlar” sifatida emas, balki kasbiy faoliyatning axloqiy-regulyativ resursi sifatida o’qitiladi; bu talabaning qadriyatni anglashini amaliy vaziyatlarda qaror qabul qilish bilan bog’laydi. Ikkinchidan, kompetensiyaviy yondashuv etnopedagogik tarbiyani o’lchab bo’lmaydigan “tarbiyaviy ta’sir” doirasidan chiqarib, kuzatiladigan o’quv natijalariga aylantiradi; Zimnyayaning kalit kompetensiyalar haqidagi yondashuvda ham natijaviylik va maqsadga yo’naltirilganlik kompetensiyaviy dizaynning tayanch mezon sifatida ko’rsatiladi [2]. Uchinchidan, integratsiya talabaning shaxsiy identifikatsiyasi va tolerant munosabatini qarama-qarshi qo’ymaydi: UNESCO tolerantlik tamoyillarida ta’kidlanganidek, xilma-xillikka hurmat inson huquqlarini tan olish bilan uyg’un bo’lgandagina barqaror natija beradi [8].

Shu bilan birga, metodologik xavflar ham mavjud. Agar etnopedagogik mazmun bir jinsli va “ideal” tasvirda berilsa, u stereotiplashga xizmat qilishi, real hayotdagi ichki xilma-xillikni inkor etishi mumkin. Shuning uchun integrativ model interpretativ yondashuvni talab qiladi: urf-odat va qadriyatlar tarixiy va ijtimoiy kontekstda tushuntiriladi, muhokama esa talabaning dalilga tayangan fikr yuritishini rag’batlantiradi. O’qituvchi kompetensiyasi ham hal qiluvchi omil bo’lib, u dialogik muhitni boshqarishi, baholash mezonlarini bir xil qo’llashi va refleksiyani qo’llab-quvvatlashi zarur.

Etnopedagogika va kompetensiyaviy yondashuvning uyg’unligi oliy ta’lim uchun metodologik jihatdan asosli yo’nalish bo’lib, u ta’lim mazmunini qadriyatlar bilan boyitadi va natijalarni faoliyatga yo’naltirilgan dalillar orqali aniqlash imkonini beradi. Integrativ model etnopedagogik resurslarni kompetensiyalar xaritasi, kontekstual vaziyatlar, refleksiv topshiriqlar va ko’p manbali baholash bilan bog’lab, talabaning shaxsiy-ma’naviy va kasbiy rivojini bir butun jarayon sifatida tashkil etishga xizmat qiladi. Keyingi tadqiqotlar ushbu model asosida

kurs modullarini ishlab chiqish, baholash rubrikalarini validatsiya qilish va ta’lim natijalarining barqarorligini empirik tekshirishga yo‘naltirilishi maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Волков Г.Н. Этнопедагогика: учебник для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений. 2-е изд., испр. и доп. М.: Академия, 2000. 176 с.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 40 с.
3. Deardorff D.K. Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization // Journal of Studies in International Education. 2006. Vol. 10, No. 3. P. 241–266. DOI: 10.1177/1028315306287002.
4. Banks J.A. An introduction to multicultural education. Boston: Pearson/Allyn and Bacon, 2008. 164 p.
5. Byram M. Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon: Multilingual Matters, 1997. 124 p. ISBN 185359377X.
6. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) // Official Journal of the European Union. 2018. C 189.
7. UNESCO. Intercultural competences: conceptual and operational framework. Paris: UNESCO, 2013. 44 p.
8. UNESCO. Declaration of Principles on Tolerance: adopted by the General Conference of UNESCO at its twenty-eighth session, Paris, 16 November 1995. Paris: UNESCO, 1995.
9. Kolb D.A. Experiential learning: experience as the source of learning and development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1984. 256 p.
10. UNESCO-UNEVOC. Competency-based education (CBE): glossary entry. URL: <https://unevoc.unesco.org/bilt/tvetipedia+glossary/lang=en/show=term/lang=en/term=Competency-based+education> (murojaat sanasi: 17.02.2026).

SH.SEYTOVNING “QASHQIN” QISSASIDA BADIY OBRAZ YARATISH MAHORATI

Jawilbaeva Nurzada

Ajiniyoz nomidagi NMPI qoraqalpoq adabiyoti kafedrasida tayanich doktoranti

Annotasiya: Mazkur maqolada Sh.Seytovning “Qashqin” qissasida badiiy obraz yaratish mahorati tahlil qilinadi. Asarda yozuvchi tomonidan inson ruhiyatining murakkab qatlamlari, qahramonlarning ichki kechinmalari hamda ijtimoiy-tarixiy muhit ta’siri chuqur yoritilgani ilmiy asosda ko‘rsatib beriladi. Xususan, bosh qahramon Nesibeli obrazi orqali qo‘rquv, iztirob, umid va yashash uchun kurash kabi psixologik holatlar tahlil etiladi. Tadqiqot davomida muallifning obraz yaratishda psixologik tasvir, ichki monolog, portret, detal hamda peyzaj tasviridan samarali foydalangani aniqlanadi. Shuningdek, asarda ayol obrazi va uning ijtimoiy muhitdagi o‘rni alohida badiiy-estetik ahamiyat kasb etishi yoritiladi.

Kalit so‘zlar: badiiy obraz, psixologik tasvir, ichki monolog, portret, detal, peyzaj

Аннотация: В данной статье анализируется художественное мастерство создания образов в повести «Қашқын» Ш.Сейтов. Особое внимание уделяется глубокому раскрытию внутреннего мира персонажей, их психологических переживаний и влиянию социально-исторической среды. На примере образа главной героини Несибели исследуются такие состояния, как страх, страдание, надежда и борьба за выживание. В ходе анализа выявляется, что автор эффективно использует психологический анализ,